

AZ ISKOLAPSZICHOLÓGIA ÉS LEHETŐSÉGEI MAGYARORSZÁGON

Ötvenöt év telt el azóta, hogy CYRIL BURT Londonban, iskolák keretében pszichológiai állomásokat hozott létre. Negyvenhat évvel ezelőtt Mannheimben alkalmazzák Németországban az első iskolapszichológust, amit STERN már 1907-ben sürgetett. Franciaországban GÁDORNÉ (1964) adatai szerint 1964-ben már 180 iskolapszichológus volt, és az iskolapszichológusok önálló egyesületbe tömörültek (*Assotiation des Psychologues Scolaires*).

Az iskolapszichológia nem engedheti meg magának ma azt a „luxust”, hogy „csak” tudomány legyen. Amellett, hogy tudomány és iskolai gyakorlat, saját jogaiért és lehetőségeiért állandóan küzdelmet folytató mozgalom is egyúttal. Ebből adódik, hogy az iskolapszichológia gyakorlata egymástól viszonylag távol álló koncepciók alapján dolgozik. ZAZZO (1964) szerint az iskolapszichológus az iskolához tartozik kinevezése, feladatai és munkaterülete alapján egyaránt. Az iskolapszichológus olyan problémákat tanulmányoz, amelyeket az iskolai munka ad és elsősorban az oktatási módszerek pszichológiai kontrollját kell elvégeznie. Az általa tanulmányozandó problémák csoportokra és egyénekre egyaránt vonatkoznak. Feladata, hogy a problematikus tanulóknál is azok pozitív tulajdonságait felismerve, azokra támaszkodva keressen megoldást, nem pedig hogy a negatív tulajdonságok állandó fürkészése alapján a tanulók eltávolítására törekedjék. Módszerében óvakodnia kell attól, hogy egyetlen vizsgálatból messzemenő következtetésekhez jusson, sokkal inkább a folyamatok megfigyelés lehet célravezető munkamódszere. Amint látjuk, ZAZZO az iskolapszichológus munkájának pedagógiai profilt szán és nemcsak a tanulóknak az iskolához történő alkalmazkodását, hanem az iskolának a gyermekhez történő adaptációját is vizsgálendő kérdésnek tekinti. KIRCHHOFF és WIESE (1959) az iskolapszichológust már az iskolán kívülre helyezi az ún. városi vagy területi iskolapszichológiai szervizbe. Hamarosan rájönnek azonban, hogy így az iskolapszichológus elszigetelődik az iskolától, ezért az iskolákba tanácsadó pedagógusokat neveznek ki, akiket az iskolapszichológus és iskola összekötőjének tartanak. A szerzők szerint „a korszerű iskolapszichológiai munka kezdetét a teljesítőkéességükben megzavart gyermekek segítése jelenti.” Ennek megfelelően a munkamódszer is pedagógus-szülő, pedagógus-pedagógus, pedagógus-iskolavezető közötti beszélgetések kezdeményezése és ha úgy látszik, hogy az iskola nem tudja a nehézségeket elhárítani, akkor ezen beszélgetések anyagát az iskolapszichológiai szerviz iskolapszichológusának rendelkezésére bocsájtják, aki ezután tájékoztató „előbeszélgetéseket” folytat a gyermek érdeklődési körére, interperszonális kapcsolataira vonatkozóan, és igyekszik a szülőknél egy ún. segítő beállítódást létrehozni. Ennek alapján, valamint a gyermek explorálása során nyert adatok figyelembevételével felállítja munkahipotézisét. A procedura során az iskola-

pszichológusnak el kell jutnia a panaszolt nehézségek tiszta képéhez, az ezek kialakulásában szerepet játszó személyiségtani adatok és esetleg korábbi betegségek megismeréséhez, a nehézségek szempontjából lényeges környezeti feltételek feltérképezéséhez. Végül szóbeli tanácsal látja el a szülőt és írásbeli ajánlást tesz a iskolának, amely a differenciált nevelési eljárás tervét tartalmazza.

Nehéz elképzelnünk, hogy eredményesen működhet az iskolában az az iskolapszichológus, aki nem ott él. Ez a koncepció az iskolapszichológusnak csak helyreállító funkciót ad, vagyis abból a téves feltevésből indul ki, hogy az iskolában a pszichológiára csak akkor van szükség, ha valamilyen nehézséget, rendellenességet lehet tapasztalni.

GOTTSEGEN M. G.—GOTTSEGEN G. B. (1960) fejtik ki legpregnansabban az amerikai álláspontot. A szerzők nagyon sokoldalú funkciót ajánlanak az iskolapszichológusnak; de mégis „elsődleges funkciója az a segítség, amelyet az egyes gyermeknek és pedagógusnak nyújt. Az iskolapszichológus speciálisan tanulmányozza a gyermeket, *problémáinak okait* (kiemelés tőlem: TL.). Következtetéseket von le, értelmezi azokat, és végül olyan eljárásokat ajánl, amelyeknek célja az ésszerű megoldás elérése”. A szerzők szerint az iskolapszichológus funkciói közé tartozik a pszichoterápia alkalmazása is. Véleményük szerint „egy látszólag kisebb tanulási zárlat olyan neurózis gyökerét képezheti, amely az anya és gyermeke közötti mélyen szántó személyiségkonfliktuson nyugszik”.

Az iskolapszichológiának ilyen felfogása szükségképpen adódik az amerikai helyzetből. H. K. WELLS (1965) találóan írja: „Korunkban nincs még egy gondolatrendszer — kivéve talán a pragmatizmust — mely a huszadik századi amerikai gondolkodásban olyan nevezetes szerepet játszott volna és arra olyan nagy hatást gyakorolt volna, mint a pszichoanalízis. Az Egyesült Államok az utóbbi ötven évben fogadott hazája lett a pszichoanalízisnek. Szülőhelye Bécs volt, Zürichben indult el útjára, de csak Amerikában hatotta át a pszichiátriát, sőt az egész nemzeti kultúrát is.”

TEMESI (1967) az iskolapszichológus funkciói között első helyen a pedagógiai aspektusú feladatokat említi, és csak végül szól a problematikus gyerekekkel történő foglalkozásokról. Munkastílusát elsősorban konzultatívna tartja, és csak különös esetekben operatív jellegűnek.

Ha a különböző országokban — még Franciaországban is — megvizsgáljuk az iskolapszichológia helyzetét a különböző időszakokban, akkor WALL (1958) adatai szerint is azt tapasztaljuk, hogy az iskolapszichológia jogainak elismerése, az iskolapszichológusok számának növekedése rendszerint egybeesik az iskola-reform előkészítésével vagy bevezetésével. Az iskola-reform világjelenség: nagyarányú társadalmi változások rohamos technikai és kulturális fejlődés tanúi vagyunk. Hazánkban az 1961. évi III. törvény a Magyar Népköztársaság Oktatási rendszeréről vezeti be az iskola-reformot. KORNIDESZ és KURUCZ (1966) a törvény következő alapelveit idézi: „Váljék szorosabbá iskoláink kapcsolata az étellel, a gyakorlattal és tanulással, minden iskolatípus készítse elő tanulóit a termelő munkában való részvételre. Mind magasabbra kell emelni a korszerű tudományos általános és szakmai műveltség színvonalát. A tanulók túlzott igénybevételének elkerülése érdekében a tantervi követelmények megállapításánál fokozottan figyelembe kell venni az életkori sajátosságokat. A szocialista világnézet és erkölcs alapján neveljenek iskoláink igazi hazafiakat, jellemes és törvénytisztelő állampolgárokat, akik forrón szeretik hazánkat, népünket, odaadással szolgálják a szocializmust, a békét, a népek testvériségének ügyét, építik és védik a nép államát.”

Az alapelvek szinte mindegyike megkövetelné, hogy a pszichológia a maga lehetőségeivel beépüljön a magyar oktatási rendszerbe. Azt hiszem, hogy az eddigieknél sokkal megbízhatóbban kellene irányítani az általános iskolai tanulók továbbtanulását, hiszen a tanuló azon a területen tud optimális igénybevétellel maximális teljesítményt nyújtani, amely érdeklődésének, értelmi és gyakorlati képességeinek a legmegfelelőbb.

ÁGOSTON (1963) szerint hiányzik az iskolarendszerünkben egy megfigyelési és irányítási szakasz, és ennek következtében az általános iskolát elvégzett tanulók továbbtanulását legtöbbször esetleges tényezők befolyásolják.

Igen sokszor szólnak manapság a tanulók túlterheléséről. Ennek egyik oka, hogy — mint KISS ÁRPÁD (1963) vizsgálatai mutatják — az iskolában nem történik meg minden annak érdekében, hogy a tanulóknak kialakítsák a helyes tanulás képességét. Ezen a területen a pedagógusok különböző eljárásait az iskolapszichológus segíthetné összehangolni. Az oktatási módszerek pszichológiai kontrolljára vonatkozóan ugyancsak az iskolapszichológus segíthetne megállapítani, hogy pl. az értékelés betölti-e a megerősítés funkcióját. Az iskolapszichológus megfigyelései tudatosíthatják a pedagógusban, hogy miként motíválja az iskolai tanulást.

A korszerű természettudományos általános és szakmai műveltség színvonalának emelése csak korszerű metodikával történhet. Ma még nagyon sokszor azt tapasztaljuk, hogy az a módszer a jó módszer, amelyik eredményre vezet. E megítélés mögül hiányzik a mi világnézetünkre oly jellemző humanizmus, hiszen nem biztos, hogy a teljesítmény növekedése egyúttal a személyiség fejlesztését, fejlődését is jelenti ill. eredményezi. WALLON (1952) szerint éppen ezért az iskolai munkának tudományos kontrollra van szüksége, amelynek pedagógusainak és pszichológusainak kell lenni, amelynek feladata, hogy felmérje az oktatási módszerek hatékonyságát és következményeit. Szerinte többek között éppen azért van szükség iskolapszichológusra, hogy mint az iskolában állandóan jelenlevő személy szemmel tartsa az osztályok és tanulók fejlődését, és segítséget adjon a tanórákon fellépő nehézségek megelőzésében és elhárításában.

Nem képzelhető el a tantervi követelmények és az életkori sajátosságok összehangolásának megvalósítása az iskolapszichológus közreműködése nélkül, ugyanis a tantervi követelmények csak keretet adnak. Az adott iskolára jellemző szociális milió, az iskola szociális klímája, a tantestület pszichológiai érdeklődése és műveltsége, módszertani kultúrája, a tanár-diák viszony stb. ismerete adják meg a differenciáltabb követelményszint meghatározásának a lehetőségét.

Annak eldöntésére, hogy az iskola vezetők mennyire látják szükségét az iskolapszichológus jelenlétének, kérdőíves vizsgálatot végeztünk, 120 fővárosi, városi és falusi általános és középiskola igazgatójának a bevonásával. Az alábbiakban közöljük a kérdőív kérdéseit:

1. Ha egy iskolapszichológus állna rendelkezésére, milyen feladatokat adna számára?
2. Saját gyakorlatából ismertessen olyan esetet (eseteket), amikor az iskolapszichológus segítségét igénybe vette volna.
3. A vezetése alatt álló iskola tanulói összlétszámának hány százalékát tartja olyanak, akiknek oktatásában, nevelésében a pszichológus közreműködése kívánatos lenne?
4. Az iskola szervezeti életében milyen területen szán szerepet az iskolapszichológusnak? Beiskolázás, áttelepítés, iskolaérettség, szociális felügyelővel való kapcsolat, tehetségek felderítése, órarend, a tanuló iskolán kívüli szervezett elfoglaltságban való részvétele (különórák, tanfolyamok, szakkörök), a tantestület pszichológiai közvéleményének formálása, szülők tájékoz-

tatása, nevelési tanácsadás, osztályfőnöki munkaközösség segítése, problematikus gyermek, egyéb. (A megfelelőket húzza alá!)

5. Ha az iskolában szervezeti helyet kellene találnia az iskolapszichológusnak, azt milyen alá és fölérendeltségi viszonyban határozná meg.

6. Milyen szaktárgyi csoportosításban képeztetné azt a leendő iskolapszichológust, akit iskolájában szívesen fogadna?

A megkérdezettek 94⁰/₀-a igényelte az iskolapszichológus jelenlétét az iskolában. A fennmaradó 6⁰/₀ sem vélekedik úgy, hogy az iskolában nincs szükség a pszichológia fokozottabb igénybevételére, de ezt a pedagógusok pszichológiai ismereteinek bővítésével véli megoldhatónak.

Az első kérdésre válaszolva az igazgatók a következő területeken adnának feladatot az iskolapszichológusnak:

Az iskolapszichológusnak szánt feladat:

	A válaszadók hány %-a adna az adott területen feladatot
A problematikus gyermek	65
Nevelőtestület pszich. továbbképzése, konzultáció	55
Szülők részére pszichológiai felvilágosító előadások tartása	45
Mozgalmi élet (KISZ, Úttörő) módszertani segítése	20
Az iskolavezetés segítése a követelményszintek megállapításában, teljesítmények felmérésében	20
Pályaválasztás, pályairányítás	20
Csoportlélektani problémák	20
A tanulói munka munkalélektani problémái (fáradékonyság, stb.)	15
Korszerű metodika pszichológiai problémái	15
Pszichológiai órák tartása (gimnáziumokban)*	15
Nevelési tanácsadás	10
Iskolaérettségi vizsgálatokban való részvétel	10
Tanári magatartás és tanulói teljesítmény	5
Hatáselemzés	5
Elemi pszichoterápia	5

* A gimnáziumi megkérdezetteknek 30⁰/₀-a tartja szükségesnek a pszichológia órák tartását.

A válaszokból kiderül, hogy az iskolaigazgatók nem hagynák munka nélkül a pszichológust. Nagyon előkelő helyet foglal el a problematikus gyerek. Ez azt mutatja, hogy a tanulók viszonylag szűk rétege milyen nagy mértékben leköti az iskolák vezetőinek figyelmét, természetesen ebből nem adódhat, hogy az iskolapszichológus egyetlen és legfőbb funkciója a problématikus gyerekekkel való foglalkozás. Ha „csak” annyit ér el, hogy az iskolavezetés lekötött — és igen sokszor eredménytelenül lekötött — energiáját részben felszabadítja, már az is eredményt jelentene. Nagyon megszívlelendő, hogy második helyen áll a nevelőtestület pszichológiai továbbképzésének az igénye. Ehhez nem szükséges kommentár.

A második kérdésre adott válaszok során olyan konkrét eseteket ismertettek az iskolaigazgatók, amikor az iskolapszichológus segítségét igénybevétték volna. Az ismertetett eseteket az alábbi fő típusokba tudtuk rendezni.

Az első két kérdésre adott válaszokból kitűnik, hogy a pedagógiai közvéleményben a pszichológiának elsősorban korrigáló funkciója tudatosul. Gondolom, ezért elsősorban nem a pedagógusokat lehet hibáztatni. Kevés jel mutat arra,

Az eset jellege:	A válaszok %-ában kifejezve
A problematikus gyermek	60
Szexuális problémák	15
Tanár—diák viszony	10
A közösségre káros csoportosulások	10
A számonkérés során fellépő szorongások, gátlások,	5

hogyan a pszichológia beépülését úgy képzelik el, hogy az az iskolai élet tervező és mindennapos munkájában vegyen részt. Nagyon alacsony az oktatási és nevelési módszerek területére adott válaszok száma.

A harmadik kérdés:

A tanulói létszám %-ban kifejezve, ahol az iskolapszichológus közreműködését szükségesnek tartják	A válaszadók %-a
100	10
25—40	25
15—20	30
5—10	10
1—2	15
nem tudja	10

A pszichológia korrigáló funkciójának előtérbe kerülése a fenti táblázatból még világosabban kitűnik, hiszen a válaszadóknak mindössze 10%-a tartja szükségesnek, hogy az iskolapszichológus a teljes iskolai tanulólétszámnál közreműködjék.

A negyedik kérdésünket az első kontrolljaként szerepeltettük a kérdőívben. Itt már 75%-al áll első helyen a problematikus gyermek, 70%-kal követi a tantestület pszichológiai továbbképzése, 60%-os a szülők között végzett pszichológiai felvilágosító munka és 55%-ra nőtt meg a nevelési tanácsadásra vonatkozó válaszok száma.

Az iskolapszichológus jogi helyzetéről érdeklődött ötödik kérdésünk. A válaszadók 45%-a a tantestület rendes tagjának tekinti legalább 1 osztályban való szaktárgyi tanítással, és iskolatanácsai tagsággal, 20% igazgatóhelyettesi jogkörrel, 15% a tantestületnek fölrendelt, az iskolavezetésnek alárendelt jogkörrel, 10% az iskolaorvoshoz hasonlóan tanácsadói szereppel, 5% közvetlenül az egészségügyi osztályhoz történő alárendeléssel, másik 5% az oktatási osztálynak alárendelve látná szívesen az iskolapszichológust.

Felmérésünk alapján megállapíthatjuk, hogy az iskolák vezetői kívánják a pszichológia fokozottabb igénybevételét.

Véleményünk szerint az elkövetkezendő időkben hozzá kellene kezdeni az iskolapszichológiai gyakorlat általános megteremtéséhez hazánkban. Jelenleg ugyanis csak a budapesti Apáczai Csere János Gyakorlóiskolában működik iskolapszichológus, mint az országban egyetlen. Az iskolapszichológus a tanszemélyzetnél tanácsadói szerepet töltene be, és tanítaná — ha középiskolában dol-

gozik — a pszichológiát, ha nem középiskolában akkor egyéb szaktárgyát. Funkcióit a következőkben látnánk: Kezdeményező szereppel részt vesz a korszerű oktatási módszerek kipróbálásában és pszichológiai kontrolljában. Közvetíti a tantestület számára a pszichológia, de különösen a pedagógiai pszichológia és a szociálpszichológia új eredményeit. Konzultál a pedagógusokkal a tanulók értelmi, érzelmi és szociális fejlődéséről és fejlesztésének módszereiről. Hozzájárul a tehetséges tanulók felismeréséhez, és együttműködik a pedagógusokkal a számukra szervezendő speciális szakkörök létrehozásában. Együttműködik a pedagógusokkal a tanulók olyan tanulási képességének kialakításában, amely figyelembe veszi a mentálhigiénés szempontokat. Segít a pályairányításban. A bekövetkezett alkalmazkodási nehézségek esetén a problematikus gyermeket diagnosztizálja, és ebből a prevencióra vonatkozó javaslatot is tesz. Szükség esetén az arra rászorulókat terápiára a megfelelő gyermekideggondozóba utalja. Szülői vitákon a szülőket igyekszik megnyerni a mentálhigiénés nevelésnek.

Az iskolapszichológiai funkció bevezetése természetesen csak fokozatosan történhet, hiszen az anyagi lehetőségeken kívül a személyi feltételek biztosítása is szükséges lenne. Véleményünk szerint iskolapszichológusként csak azt szabad alkalmazni, aki legalább 5 éves teljes óraszámú vagy 10 éves fél óraszámú iskolai gyakorlattal rendelkezik, és egyetemen szerzett pszichológusi diploma birtokában van.

IRODALOM

- ÁGOSTON GYÖRGY (1963): A francia oktatás és helyzete négy évvel a reform után. Pedagógiai Szemle 9. sz.
- GÁDORNÉ, DR. DONÁTH BLANKA (1964): Bepillantás a francia pedagógiai pszichológia helyzetébe. Magyar Pszichológiai Szemle 433—439 p.
- M. G. GOTTSEGEN—G. B. GOTTSEGEN (ed.) (1960): Professional school psychology. Grune and Stratton New York, London
- H. HETZER (1959) (ed.): Handbuch der Psychologie. Verlag für Psychologie. Göttingen 10. köt.
- KISS ÁRPÁD (1963): A gazdaságos és eredményes tanulás képességeinek kialakítása. Pedagógiai Szemle 2. sz.
- KORNIDESZ MIHÁLY—KURUCZ IMRE (1966): Az iskolareform a megvalósítás útján. Bp. Kossuth K.
- TEMESI ALFRÉD (1967): Az iskolai pszichológus szerepe a nevelésben-oktatásban. Pszichológiai Tanulmányok X. Akad. K. Bp.
- W. D. WALL (1958): La psychologie au service de l'école. Paris.
- H. WALLON (1952): Pourquoi des psychologues scolaires? Enfance Numéro special 5.
- H. K. WELLS (1965): Freudtól Frommig Bp. Kossuth K.
- R. ZAZZO (1964): Introduction à la psychologie scolaire. Bulletin de psychologie, No 1, 2, 3.
- (1967) Psychologicseszkuju nauku v pomoscs skole. Vaproszi Pszichologii No. 1.
- 1961) Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye

Л. Тункли

ШКОЛЬНАЯ ПСИХОЛОГИЯ И ЕЕ ВОЗМОЖНОСТИ В ВЕНГРИИ

Кратко описываются основные области школьной психологии с особым учетом необходимости занятия школьного психолога с самостоятельной сферой деятельности в школах. Перечисляются примеры из отдельных стран по общепринятым соображениям и действительному положению. Рассматриваются ответы 120 директоров восьмилетних школ и гимназий на выпущенную автором анкету по выяснению мнения школьных директоров в отношении работы и роли школьного психолога. Высокий процент ответов ограничивается перечислением коррекционных и советчицкими задачами. Это доказывает,

по мнению автора, что для значительной части директоров пока не является ясной необходимостью постоянной помощи школьного психолога в области улучшения методов, оценки учеников и лучшего ознакомления с ними, более благоприятного отношения между преподавателями и учениками, и т. д.

László Tunkli

SCHOOL-PSYCHOLOGY AND ITS SCOPE IN HUNGARY

The main fields of psychological work to be done in schools is briefly surveyed with a view to answer the question whether the employment of practicing psychologists may be justified at schools. Numerous examples are cited of opinions and real practice prevailing in some foreign countries. Responses of 120 headmasters (both of primary and grammar schools) are summarized. These have been obtained through questionnaires sent out by the author and aimed at finding out whether the headmaster would be willing to employ a school psychologist and what role, if any, he would assign him to. The majority of the headmasters refers only to correctional and advisory roles. In the author's opinion, this testifies to the fact that a considerable percentage of headmasters do not realize that help is needed with regard the improvement of methods, evaluating and knowing pupils better, developing a more positive teacher-pupil relation, etc. and that this help may be obtained from psychologists employed permanently at schools.